

Filosofie a doba

Úvahy o filosofii pro „naši dobu“, tj. pro přítomnost, by měly vycházet z dvojího vyjasnění: 1) co to je filosofie, jaké jsou její charakteristické rysy, a 2) co chápeme tzv. „naší dobou“. S obojím jsou spojeny velké nesnáze. Především na světě není žádná jiná instance, která by byla dost kompetentní k tomu, aby věrojatně posoudila, co to vlastně filosofie jest, kromě filosofie samotné. A tu je od počátku zřejmé, že v tom není, nemůže být a snad by ani nemělo být jednoty. Filosofii je mnoho (a různých) také proto, že si každý skutečný filosof na tuto základní a přece provždy „úběžnou“ filosofickou otázku musí na svou osobní odpovědnost a na své vlastní riziko sám odpovědět. Člověk je – pokud víme – jediným tvorem, který je obdařen vědomím a zejména myšlením do té míry flexibilním, že se může tázat po celku svého života a dokonce po skutečnostech, které se jeho života vlastně přímo netýkají (přesně: které se jeho života začnou týkat teprve ve chvíli, kdy se po nich začne tázat). Teprve tehdy, když se člověk táže tímto zvláštním způsobem, pokouší se vědomě vztáhnout k tomu, co nemá před sebou, co zkrátka „není tu“, protože si uvědomuje ohromnou důležitost toho, co „tu není“, pro všechno to, co „tu je“. Vědomí oné obrovské důležitosti není příliš přesné a je spjato s nejrůznějšími emocemi. Jednou z nejdůležitějších je strach, úzkost, děs ... V podstatě jde vždy o děs z toho, co přichází z budoucnosti. Proč se vlastně mytický člověk děsí budoucnosti? A proč se zvíře děsí pouze toho, co „je tu“? Zdá se, že dokonce i tam, kde se člověk děsí něčeho minulého, jde ve skutečnosti o děs z toho, co se z té minulosti může vyklubat jako to, co teprve přijde – a co vlastně tím, že si to člověk uvědomuje, již přichází. A právě to má své důsledky pro náš bod 2), totiž co máme rozumět „naší dobou“. Tu nemůžeme redukovat na momentální poměry, protože pak bychom nemohli porozumět jejímu „smyslu“. Smysl přítomnosti spočívá v tom, jak si tato přítomnost vede ve vztahu k minulosti, tj. v čem na tu kterou minulou dobu navazuje a v čem ji naopak nechce následovat, v čem se od ní chce odlišit a skutečně odlišuje. Aktuální přítomnost však může být něčím novým (na rozdíl od pouhého pokračování v tom, co bylo) jen tak, že se orientuje také směrem do budoucnosti, nejen do minulosti. Přítomnost je zkátka skutečnou (= aktuální) přítomností jen tak, že se nějakým způsobem vztáhne jak k minulosti, tak k budoucnosti. Filosofie, která má být filosofii pro „naši dobu“, tedy pro přítomnost, nemůže být proto jen nějakým výrazem, produktem doby (a už vůbec ne produktem toho, co té době předcházelo), ale musí být vždycky také určitým rozvrhem toho, co očekáváme, co chceme a co jsme už začali a ještě začínáme dělat.

(Písek, 980729-1.)